
**PUHEPIIRI TYÖMENETELMÄNÄ
VARHAISPEDAGOGIIKAN KEHITTÄMISESSÄ**

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosionomikoulutus

Lahdensivu, kevät 2016

Tiina Soininen

HÄMEENLINNA, LAHDENSIVU
Sosionomikoulutus
Sosiaalipedagoginen kasvatus

Tekijä	Tiina Soininen	Vuosi 2016
Työn nimi	Puhepiiri työmenetelmänä varhaispedagogiikan kehittämisessä	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli laadullisen tutkimuksen keinoin selvittää, millaisena työmenetelmänä puhepiiri toimii varhaiskasvatuksessa. Näkökulmaksi valittiin varhaispedagogiikan kehittäminen ja siksi tutkimus toteutettiin päiväkodissa lastentarhanopettajista koostuvassa pedagogisessa tiimissä.

Tutkimuksen taustateoria rakentui restoratiivisuudesta, ratkaisukeskeisyydestä ja dialogisuudesta. Tutkimusaineisto kerättiin pedagogisen tiimin tapaamisissa äänitallenteina ja tutkijan reflektioina tutkimuspäiväkirjaan. Lisäksi osallistujilta kerättiin kyselyllä kokemuksia puhepiirin mahdollisista vaikutuksista pedagogisessa tiimissä. Näin syntynyt aineisto analysoitiin käyttäen teemoittelua.

Tutkimustulosten mukaan puhepiirin käytöllä havaittiin olevan positiivisia vaikutuksia pedagogisen tiimin toimintaan. Merkittävin tulos oli pedagogisen keskustelun lisääntyminen. Puhepiirin koettiin lisäävän osallistujien aktiivisuutta ja tuovan tapaamiseen johdonmukaisuutta. Osallistujien toivomien keskusteluteemojen kirjaamisen esillä olevalle listalle todettiin auttavan etenemistä ja helpottavan tulevaan tapaamiseen valmistautumisessa. Yhteinen aika käytettiin tehokkaasti keskusteluun ja tiimissä keskusteltiin enemmän yhdessä. Ilmoitusluonteiset asiat vieneet enää niin suurta osaa tapaamisesta.

Työmenetelmän huomattiin edistävän myös tasa-arvoista osallistumista keskusteluun. Puhepiirissä tuotiin omalla puheenvuorolla rohkeasti esiin mielipiteitä ja keskustelutoiveita. Ja vastaavasti kuuntelijan roolissa maltettiin keskittyä todella kuuntelemiseen ja hillittiin välikommentointia. Puhepiiri osoittautui hyväksi työmenetelmäksi.

Avainsanat Restoratiivisuus, ratkaisukeskeisyys, dialogisuus, varhaispedagogiikka ja puhepiiri

Sivut 26 s. + liitteet 1 s.

HÄMEENLINNA, LAHDENSIVU
Degree Programme in Social Services
Sociopedagogical Education

Author	Tiina Soininen	Year 2016
Subject of Bachelor's thesis	Circle as a working method in early pedagogy development	

ABSTRACT

The purpose of this Bachelor's thesis was to examine a circle as a method in early childhood education. The thesis was a qualitative research which focused on developing early childhood pedagogy and thus it was carried out with a pedagogic team of kindergarten teachers in a day care centre.

The theoretical background consists of restorative orientation, solution-focused approach and dialogue. The research data consisted of audio recordings collected during pedagogic meetings and the author's observations and reflections in the research diary. Furthermore, a questionnaire was used to inquire the attendees' experiences of potential effects of a circle in the pedagogic team. The material was analysed using different themes.

The results showed that the circle had positive effects on pedagogic teamwork. The most significant result was that discussion on pedagogy increased. It was experienced that the circle increased the attendees' activity and brought more consistency into the meetings. A visible list of discussion themes suggested by the attendees was found to facilitate the circle progress and preparation to the next team meeting. The common time was used effectively for more discussion as a team. General announcements no longer took the lion's share of time in the meetings.

The working method was noticed to contribute to equal participation in discussion. In a circle, the floor was taken bravely to bring out opinions and hopes for discussion. Respectively, those in a listener's role truly focused on listening and refrained from interruptive comments. The circle turned out to be a good working method.

Keywords Restorative orientation, solution-focused approach, dialogue, early childhood pedagogy and circle

Pages 26 p. + appendices 1 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	2
2.1	Restoratiivinen ajattelu.....	2
2.2	Restoratiivinen oikeus	3
2.3	Restoratiivinen sovittelu.....	5
2.4	Ratkaisukeskeisyys.....	7
2.5	Dialogisuus.....	7
2.6	Varhaispedagogiikka.....	8
2.7	Puhepiiri	9
3	AIKAISEMMAT KÄYTTÖKOKEMUKSET	11
3.1	Puhepiirin käyttökokemuksia.....	11
3.2	Sovittelu oppilaitoksissa ja varhaiskasvatuksessa.....	12
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	13
4.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys	14
4.2	Kohderyhmän kuvaus.....	14
4.3	Aineiston hankinta.....	15
4.4	Aineiston analyysi	16
4.5	Luotettavuus ja eettisyystarkastelu.....	16
5	TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	17
5.1	Puhepiirin sujuvuus	18
5.2	Ilmapiiri.....	19
5.3	Tehokkuus	20
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	21
7	POHDINTA JA ARVIOINTI.....	23
	LÄHTEET	25

Liite 1 Kysely käyttäjäkokemuksista

1 JOHDANTO

Opinnäytetyössä selvitetään, millaisena työmenetelmänä puhepiiri toimii varhaiskasvatuksessa. Näkökulmana on varhaispedagogiikan kehittäminen ja siksi työmenetelmän tutkimuskohteena on päiväkodin lastentarhanopettajista koostuva pedagoginen tiimi. Lastentarhanopettajat ovat tärkeässä roolissa yksikkönsä pedagogisen keskustelun ylläpitäjinä ja kehittämiskohdeiden esiin nostajina. Ei ole aivan yhdentekevää, miten yhteinen ymmärrys pedagogisessa tiimissä löydetään.

Puhepiiri on menetelmänä jokaisen näkökulmaa arvostava, osallistava ja tasa-arvoinen. Tämä tarkoittaa esimerkiksi selkeitä ohjeistusta tilaan sijoittumisessa ja puheenvuorojen jakautumisessa. Se ohjaa hyvään vuorovaikutukseen ja toisen kunnioittavaan kohtaamiseen, aitoon kuulemiseen. Menetelmän teoriatausta löytyy restoratiivisuudesta ja se on myös opinnäytetyön teoreettinen viitekehys. Teoriapohjaa täydentävät ratkaisukeskeisyys ja dialogisuus.

Restoratiivinen menetelmä, puhepiiri on peräisin alkuperäiskansojen riidantarkaisukäytännöistä. Yhteisö kerääntyi yhteen neuvottelemaan, kuinka sääntöjä rikkoneet saatiin palautetuksi yhteisön jäseniksi. Päämääränä ei ollut rankaista vaan etsiä keinoja, joilla teot pystyi sovittamaan, niin että kaikkien osapuolten tarpeet tulivat huomioituiksi. Puhepiirillä oli jo silloin vahva ennaltaehkäisevä vaikutus. Tarpeiden huomiointi ja asianosaisten oma osallistuminen, vaikuttamisen mahdollisuus omissa asioissa ehkäisi tilanteita toistumasta.

Restoratiivinen lähestyminen tarkoittaa kunnioittavaa kohtaamista. On kyseessä sitten perhe, työyhteisö tai asumalähiön asukkaat, jokainen jäsen on yhtä tärkeä. Kun yhteisöä kohtaa jokin muutos, kuunnellaan jokaista, johon muutoksen ajatellaan vaikuttavan. Jokaisen näkökulma, kysymys, huoli tai ratkaisuehdotus on yhteisössä mahdollisuus. Huomataan, että voi olla myös erilaisia mielipiteitä kuin itsellä ja näkökulmat laajenevat. Kokemus kunnioittavasta kohtaamisesta lisää keskinäistä luottamusta, sitouttaa yhteisön jäseniä ja yhteisöllisyys vahvistuu.

Nykypäivän työpaikkakokouksissa tasa-arvoinen osallistuminen ei useinkaan toteudu. Pulmia saattaa olla hyvin erilaisia. Nopein ja äänekkäin vie ehkä suuren osan yhdessä varatusta ajasta ja muut keskittyvät kuuntelemisen sijaan turhautuneina kalentereihinsa. Tapahtuu puhujan keskeyttämistä ja päälle puhumista siis puheenvuoron varastamista, kilpailua. Puhujan ajatus katkeaa, kukaan ei kuuntele ja osallistujat turhautuvat. Yhteinen, arvokas aika kuluu hukkaan. Tehoton kokous on yhteiskunnallisesti mitä suoremmissa määrin hukkaan heitettyä resurssia.

Puhepiiriä voidaan käyttää menetelmänä aina, kun on tarve kokoontua ja keskustella yhdessä. Tässä opinnäytetyössä sukellaan jo lähtökohtaisesti hyvin toimivan pedagogisen tiimin tapaamisen rakenteisiin. Puhepiiriä työmenetelmänä tutkitaan käyttämällä sitä viidessä pedagogisessa tapaamisessa. Havaitaan, että hyvääkin voidaan kehittää.

2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Tässä luvussa kerrotaan opinnäytetyön teoreettiset taustat. Kaiken punaisena lankana on restoratiivinen ajattelu. Restoratiivisuudella tarkoitetaan ennen kaikkea toisen kunnioittavaa kohtaamista. Aluksi kerrotaan restoratiivisesta ajattelusta ja restoratiivisesta oikeudesta. Seuraavaksi kuvataan sovittelua ja sen yhä lisääntyvää tarvetta yhteiskunnassa.

Kansalaisuus on toimijuutta yhteisöissä ja toimijuus edellyttää asioista sopimista, sovittelua ja neuvottelua. Kohtaamisen taitoja on kehitettävä ja on mahdollistettava, että asianosaiset ovat mukana arvioimassa, suunnittelemassa ja kehittämässä omaan elämäänsä liittyviä asioita. Yhteistä osallistumista asioiden ratkaisemiseksi tarvitaan ja erilaisista näkökulmista nousevat ideat on saatava esiin ja käyttöön. Yhteiskunnassa pärjääminen vaatii aktiivisuutta kansalaiselta itseltään ja toisaalta mahdollisuutta ottaa vastuu omasta elämästään. Restoratiivinen lähestyminen kunnioittaa jokaisen näkökulmaa ja mahdollistaa osallisuuden.

Restoratiivisuudesta löydetään viitteitä lukuisista eri teorioista ja lähestymistavoista. Tähän opinnäytetyöhön valittiin täydentäviksi teorioiksi ratkaisukeskeisyys ja dialogisuus, koska tulevaisuuteen suuntautuneisuus ja vuorovaikutuksen laatu ovat merkittävä osa restoratiivista ajattelua.

Seuraavaksi avataan varhaispedagogiikan käsitettä, koska opinnäyte tehdään varhaiskasvatukseen ja kohteena on lastentarhanopettajien pedagoginen tapaaminen. Pedagoginen tapaaminen eli pedagoginen tiimi vastaa varhaispedagogiikasta päiväkotiyksikössä. Lopuksi kuvataan pedagogisessa tiimissä testattavaa restoratiivista työmenetelmää nimeltä puhepiiri.

2.1 Restoratiivinen ajattelu

Restoratiivinen ajattelu on lähtöisin monien kulttuurien perinteisistä toimintamalleista. Näissä kulttuureissa osallisuus ja kohtaaminen ovat olleet tärkeitä erilaisia tilanteita ratkaistaessa. Lähestymistä kuvataan neljällä kehitystarinalla, jotka ovat toteutuneet eri puolilla maailmaa. Varhaisten mallien taustalla ovat heimoyhteisölliset riidanratkaisukäytännöt. Restoratiivisen teorian mukaan tekijällä on toinen osapuoli, vastapuoli, jonka kanssa voi kommunikoida. Tärkein periaate on, että nähdään asianosaiset oman tilanteen asiantuntijoina. (Gellin 2011, 63–64.)

Kaksi kehitystarinaa liittyy alkuperäiskansojen keskuudessa olleisiin käytänteisiin. Ensimmäinen tarina liittyy Uuden-Seelannin maorien keskuudessa yleiseen perheneuvottelun malliin. Maorien nuorison tyytymättömyys ilmeni rikollisina tekoina, joihin nuorten vanhemmat pyrkivät vaikuttamaan yhteisillä neuvotteluilla. Nuoria ei suljettu pois yhteisöstä vaan yhteisissä istunnoissa pohdittiin, mikä käytökseen oli syynä ja miten rikoksiin syyllistynyt nuori voisi palautua eheänä yhteisönsä jäseneksi. Toisessa tarinassa alkuperäiskansan käytössä olivat puhepiirit. Kanadassa koko yhteisö asettui piiriin keskustelemaan tuomarin johdolla siitä, miten tapahtunut teko voidaan hyvittää ja miten tulevaisuudessa vastaava tapahtuma estetään. (Gellin 2011, 61–62.)

Kolmannen tarinan tapahtumapaikka on Etelä-Wales, Isossa Britanniassa. Maorien toimintamallia seuraten poliisi kehitti ohjeistetun neuvottelumallin erityisesti nuorten tekemien rikosten käsittelyyn rankaisun sijaan. Neljäs kehitystarina sijoittuu jälleen Kanadaan, Ontarioon. Kaksi nuorta oli tuhonnut 22 asukkaan omaisuutta. Rikosprosessin sijaan poliisi ja syyttäjät päätyivät kokeilemaan mallia, jossa nuorten oli kohdattava kaikki teon osapuolet ja etsittävä ratkaisuja, joilla teot voitiin hyvittää. Menettelyllä oli valtava merkitys sekä teon uhreille että nuorille. Hyvän tuloksen rohkaisemana kaupungissa käynnistyi rikossovittelun ohjelma. Se levisi pian kaikkialle Kanadaan, sieltä Yhdysvaltoihin ja pian myös Eurooppaan. (Gellin 2011, 61–62.)

Käsitteenä restoratiivisuus on lähtöisin ympäristöpsykologiasta, joka tutkii ihmisen ja ympäristön välistä suhdetta. Ihmiset osaavat yleensä hakeutua ympäristöihin, joissa he voivat levätä ja elpyä normaalin aktiivisuuden tasolle. Erilaisia mielenhallinnan tekniikoita ei tarvita, vaan restoratiivinen kokemus syntyy ihmistä fyysisesti ja käsitteellisesti miellyttävässä ympäristössä. (Poikela 2010, 224, 227.)

Restoratiivisuus on vaikea sana kääntää suomeksi. Se on jotakin korjaavaa, eheyttävää ja säilyttävää. Restore-ajatus tarkoittaa asioista sopimista ilman että kukaan menettää kasvonsa. Näistä kuvauksista nousee vahva toisen näkemyksen kunnioittamisen ajatus. Varsinainen eheytytyö voi alkaa, kun ajatuksia ja tunteita tekojen takana tunnustetaan ja tiedostetaan. Restoratiivisuuden ympärillä vaikuttavat muun muassa seuraavat teoriat: Sosiaalinen oppinen, yhteistoiminnallisuus, NVC (Nonviolent Communication), dialogisuus, ratkaisukeskeisyys ja ympäristöpsykologia. (Väisänen, koulutus 9.3.2015.)

Restoratiivisen ajattelun peruslähtökohdat voidaan jakaa viiteen teemaan:

1. Kaikilla on arvokas ja ainutlaatuinen näkökulmansa.
2. Ajatukset vaikuttavat tunteisiin ja tunteet vaikuttavat tekoihin ja käytökseen.
3. Toisten huomioiminen ja empatia ovat keskeisiä tekijöitä ihmissuhteissa.
4. Tunnistamalla tarpeet löydetään ratkaisu jolla ne voidaan toteuttaa.
5. Restoratiivinen työskentely palauttaa luottamuksen ja johtaa yksilön voimaantumiseen. (Gellin 2011, 62.)

2.2 Restoratiivinen oikeus

Perinteinen lainsäädäntö pitää rikosta tekona lakia vastaan eikä tekona kahden osapuolen välillä. Tämä johtaa siihen, että osapuolet jäävät sivustaseuraajiksi omassa asiassaan ja heidän tapaustaan käsitellään oikeusjärjestelmässä asiantuntijoiden, syyttäjien ja tuomarien kesken. Restoratiivisen oikeuden menettely kääntää asetelman toisinpäin. Tavoitteena on antaa osapuolille kontrolli ja mahdollisuus olla päättämässä siitä, miten asia ratkaistaan, jossa tapahtunut tulee hyvitettyksi ja korjatuksi. (Gellin 2011, 61–63.)

Restoratiivinen teoria ja restoratiivisten käytäntöjen juuret ovat restoratiivisessa oikeudessa. Tällä tarkoitetaan rikosoikeuden menettelyä, jossa painopiste on aiheutetun harmin ja rikkoutuneiden ihmissuhteiden korjaamisessa ja hyvittämisessä. 1990 -luvulla restoratiivinen oikeus laajentui koskemaan yhteisöjen hyvinvointia, rikosten osapuolten perheitä ja läheisiä ja johtanut restoratiivisiin yhteistyökäytäntöihin. Näitä neuvotteluita pidettiin piiri-muodostelmassa ja niitä ohjasi restoratiivisuuteen koulutettu toimija. Hän mahdollisti kummallekin osapuolelle tilaisuuden kertoa oman tarinansa, ilmaista tunteita ja ajatuksia sekä ehdottaa ratkaisuja tilanteen korjaamiseksi. (Hopkins 2011, 19.)

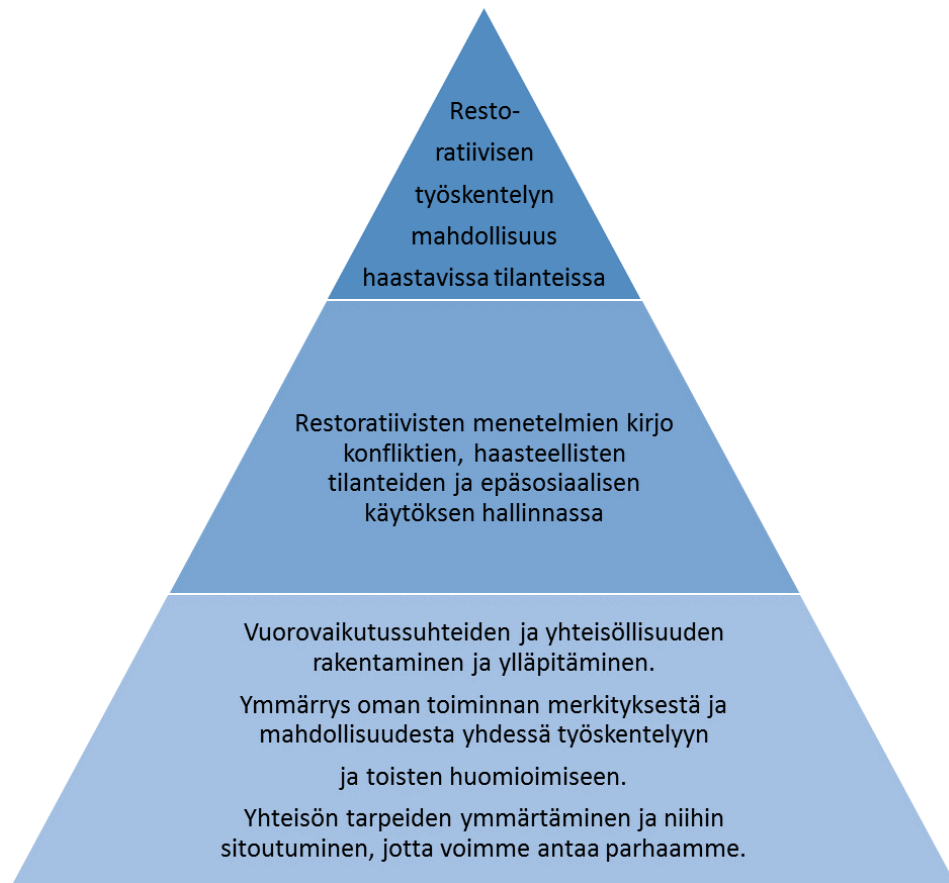
Restoratiivinen ajattelu keskittyy tilaan, joka on ihmisten välillä. Restoratiivinen oikeus pystyy korjaamaan uhrin sekä emotionaalisia että taloudellisia menetyksiä ja palauttamaan heidän turvallisuuden tunnettaan. Tekijälle puolestaan annetaan mahdollisuus ottaa vastuu teoistaan, kun hän kohtaa uhrin ja seuraukset. (Gellin 2011, 63.)

Restoratiivisen lähestymisen elementtejä ovat kohtaaminen ja osallisuus. Asianosaisten yhteisön jäsenten on kohdattava toisensa ja heillä on oltava mahdollisuus osallistua itseensä liittyvissä asioissa päätöksiin. Tavoitteena on tilanteen korjaaminen, hyvittäminen ja luottamuksen palauttaminen. Toimintamallia etsitään asianosaisten kanssa yhdessä ja ne suuntaavat tulevaisuuteen. Tarkoituksena on palautuminen yhteisön jäsenyyteen ja oppiminen tilanteesta niin, että vastaava ei toistu. (Gellin 2011, 62; Väisänen, koulutus 9.3.2015.)

Restoratiivista lähestymistä koko yhteisön perustana voidaan kuvata kolmiolla (Kuva 1.). Suurin eli kolmion alimmainen sektori muodostuu vuorovaiikutustaidoista, toisten huomioimisesta ja oman toiminnan merkityksen ymmärtämisestä ja tiedostamisesta. Siitä, kuinka toinen ihminen kohdataan joka päiväisessä elämässä. Puhepiiri menetelmänä yhteisöjen tapaamisen rakenteissa asettuisi tähän, kuvion suurimpaan sektoriin. Restoratiivinen lähestyminen ennaltaehkäisee etenemistä kohti konflikteja eli kolmion seuraavan sektorin tarvetta. (Väisänen, koulutus 9.3.2015.)

Suurin osa pienistä arkipäivän konflikteista on ratkaistavissa keskustellen tai jo alun perin ennaltaehkäistävissä toisten kunnioittavalla kohtaamisella. Kolmion (Kuva 1.) keskimmaisessa sektorissa on laaja kirjo erilaisia restoratiivisia menetelmiä lähestyä jo ilmennyttä konfliktia yhteisössä. Se voi olla vertaissovittelua koulussa tai päiväkotisovittelua päiväkodissa. Puhepiiri menetelmänä voi olla myös tässä sektorissa, nyt yhteisön konfliktin hallintakeinona. Restoratiivisilla lähestymistavoilla ehkäistään vastaavaa tilannetta tapahtumasta uudelleen. Menettely vahvistaa sekä yhteisön jäsentä että koko yhteisöä. (Väisänen, koulutus 9.3.2015.)

Ylin kolmion (Kuva 1.) sektori kuvaa vaativampia konfliktin hallintakeinoja, kuten esimerkiksi restoratiivinen rikossovittelu. Puhepiiriä käytetään menetelmänä myös haastavammassa sovittelutilanteissa. Jotta ylimmän sektorin haasteellisimmilta konflikteilta välttyttäisiin, on kolmion alasektoriin panostettava. (Väisänen, koulutus 9.3.2015.)

Kuva 1. Restoratiivinen lähestyminen yhteisön perustana (Väisänen, koulu-
tus 2015).

Restoratiivisessa oikeudessa on Timo Pehrmanin (2011, 33) mukaan kolme keskeistä ajatusta. Ensimmäinen huomioi uhrin vahingot ja tarpeet. Toinen korostaa tekijän velvollisuuksia ja vastuuta teosta ja asiantilan korjaamista. Ja kolmantena restoratiivinen oikeus edistää sitoutumista osallisuudella prosessiin. Tämä tarkoittaa sitä, että osapuolet pääsevät osallisiksi toistensa tarinoista ja dialogi voi päättyä yhteisymmärrykseen vahinkojen korjaamisesta.

Perinteisessä oikeudessa päähuomio on säännöissä ja laeissa. Huoli uhrin tarpeista on vasta toissijainen. Perinteinen oikeus painottaa tekijän syyllisyyttä ja siitä rankaisemista. Tämä on myös eettisesti ongelmallista, sillä kärsimyksen määrä maailmassa lisääntyy rankaisemisen myötä entisestään. (Pehrman 2011, 33.)

2.3 Restoratiivinen sovittelu

Professori Esa Poikela (2011, 8–11.) kuvaa artikkelissaan, vertaissovittelu kansalais- ja työelämäosaamisen perustana, kuinka nykyajan turbulenssiyhteiskunta vaatii kansalaisiltaan sovittelun taitoja. Ulkopuolelta annettujen, kertaratkaisujen sijaan on saatava aikaan pysyviä ongelmanratkaisuvaihtoehtoja. On tuotettava oppimaan oppimisen taitoja. Koko globaalin yhteiskunnan perusta on neuvoteltava uudelleen väestönkasvun, kansainvaellus-

ten, ylikansallisten pääomaliikkeiden, energiatalouden ja ilmastonmuutoksen vuoksi. Kukaan ei ole muutoksen ulkopuolella, vaan jokainen on jollain tavalla osallinen tapahtumiin.

Konfliktit eli erilaiset pulmat, ristiriidat ja mielipahaa aiheuttavat tilanteet ovat arkipäivää ihmisten elämässä. Niiden ratkaisemiseen kansalaiset tarvitsevat valmiuksia ja tukea riippumatta siitä, missä asuvat ja keitä ovat. Asiantuntijoiden tuottamat ratkaisut ihmissuhdeongelmiin ovat harha, joka sumentaa ymmärryksen yksilön kyvykkyydestä ottaa itse vastuu elämästään. Sovittelua on kutsuttu nykyaikaiseksi kansanliikkeeksi, jonka tavoitteena on palauttaa ihmisille oikeus ratkoa omia ristiriitojaan ja konfliktejaan. Sovittelutaitoa ei voida pitää pelkästään toivottavana kansalaisyhteiskunnan valmiutena vaan pätevyytenä, joka kantaa myös työelämään ja aina yrittäjyyteen asti. (Poikela 2011, 8–9.)

Sovittelu on yksi keskeinen restoratiivinen menetelmä, jolla pyritään rakkaisun sijaan kohtaamiseen. Jos konfliktin molemmat osapuolet niin haluvat, on periaatteessa kaikki tilanteet mahdollista käsitellä sovitellen. Kyse on rikkoutuneen ihmissuhteen korjaamisesta ja yhdessä tehdyistä sopimuksista. Näillä sopimuksilla ohjataan käyttäytymistä tulevaisuudessa ja mielihapahan syntyminen uudelleen estetään. (Gellin 2011, 67–69; Pehrman 2011, 32.)

Restoratiivissa sovittelussa vuoropuhelu on luottamuksellista ja kunnioittavaa. Osallisuus on vapaaehtoista ja se antaa asianosaiselle mahdollisuuden vastuunottoon ja valtaan omassa asiassa. Menetelmä ei ole pelkästään konfliktinratkaisua vaan se tarjoaa myös mahdollisuuden selventää ja opettaa yhteisön arvoja, normeja sekä empatiaa. Näin sosiaaliset siteet ja yhteisö vahvistuvat. (Gellin 2011, 70.)

Sovittelussa asianosaisia autetaan ikään kuin katsomaan konfliktinsa yli. Tarkastellaan tulevaa ja pohditaan yhteistä ratkaisua tilanteen korjaamiseksi. Muodostetaan inhimillinen kuva toisesta ja samalla myötätunto herää, jolloin kummankin osapuolen tarpeet ovat mahdollista tyydyttyä. Sovittelun näkökulmaa kuvaa se, että konflikteja syntyy siksi, että ihmisten tarpeet eivät ole tyydyttyneet. Ja näiden tarpeiden tunnistaminen ja tiedostaminen auttaa tilanteen ratkaisemisessa. Jos konfliktit nähdään luonnollisina oppimisen lähteinä, niille annetaan huomiota eikä niitä pelkästään torjuta ja tukahduteta. (Larsson 2012, 21–27.)

Restoratiivinen sovittelu on joustava ja nopea menettely, ilman raskasta byrokratiaa. Paikallinen ja välitön sovittelumenettely säästää aikaa, rahaa ja henkisiä voimavaroja. Kun hyötynäkökulmaa laajennetaan, voidaan säästöihin laskea myös sairauspoissaolojen vähentyminen ja eheän työilmapiirin ansiosta parantunut tehokkuus. (Gellin 2011, 70–71.)

Aito kansalaisuuteen kasvaminen on kasvamista elämään yhdessä. Tarviin siirtymistä pois minäkeskeisestä individualismista kohti uusia moraalisia sääntöjä. Näiden sääntöjen perusta on inhimillisessä arvokkuudessa, kunnioituksessa, kärsivällisyydessä, yhteistyössä ja rehellisyydessä. Yhteiskunnan ja yksilön, eli rakenteen ja toimijan, vuorovaikutuksessa rakenne

luo toimintaa, mutta toiminta uusintaa samalla myös rakenteita. Osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistaminen syntyy juuri tässä vuorovaikutuksessa. (Gellin 2010, 75, 86.)

2.4 Ratkaisukeskeisyys

Restoratiiviseen ajatteluun liittyy monia eri lähestymistapoja, joista yksi on ratkaisukeskeisyys. Se on osallisuutta korostava työote. Ratkaisukeskeisydessä lähtökohta on se, että ongelmaan liittyvien syiden selvittelyjen sijaan keskitytään etsimään eri ratkaisuvaihtoehtoja. Ajatuksena on, että ei ole välttämätöntä tietää, mistä ongelma johtuu, sillä hyvä ratkaisu ei välttämättä liity alkuperäiseen syyhyn. Ryhdytään pohtimaan tavoitteita, ideaalitilannetta ja kohdistetaan huomio siihen, mitä tehdään eri tavalla, jotta tavoitteeseen päästään. Osallistujat ohjataan etsimään konkreettisia ratkaisuja kohti tavoitetta. Työtapa on asiakaslähtöinen ja tulevaisuuteen suuntautunut. (Gellin 2011, 47; Järvinen & Luhtaniemi 2013, 20.)

Voimavarakeskeisyys ja ratkaisukeskeisyys toteutuvat niin, että tutkitaan ja hyödynnetään asiakkaan kykyjä, taitoja ja osaamista käsillä olevan pulman ratkaisemisessa tai tavoitteiden saavuttamisessa. Työmuoto tukee asiakkaan vahvoja puolia, luovuutta ja jopa leikkisyyttä. Ratkaisukeskeinen työtapa on hyvin salliva. Siihen voidaan vapaasti liittää muista työmuodoista lainattuja ideoita, kuten käytännöllisiä tietoisuutta lisääviä tekniikoita, tarinoita ja sopimuksia. Asiakkaan verkostot ja läheiset mielletään voimavaraksi, näin pulmia voidaan ratkoa yhteistyössä heidän kanssaan. (Gellin 2011, 48.)

Ratkaisukeskeisydessä kysymykset ovat merkityksellisiä. Kieli ohjaa ajattelua ja ajattelu vaikuttaa toimintaan. Huomio kiinnitetään edistykseen, jo tapahtuneeseen tai kuviteltavissa olevaan muutokseen. Maailmankatsoimuksena ratkaisukeskeisyys tarkoittaa, että olemme kiinnostuneempia siitä, mihin haluamme mennä, kuin siitä, mistä olemme tulleet. Parhaimmillaan se johtaa syvälliseen ajattelun ja toiminnan muutokseen ohittamatta sitä, että elämässä tapahtuu myös ikäviä ja satuttavia asioita. (Järvinen & Luhtaniemi 2013, 19–21.)

2.5 Dialogisuus

Dialogi tarkoittaa ihmisten välistä vuoropuhelua. Sanat ”dia” ja ”logos” kuvaavat hyvin dialogisuuden olemusta eli ”väliin kerättyä”. Dialogisuus kuvaa myös vuorovaikutuksen laatua. Dialogisessa vuorovaikutuksessa osapuolet vastavuoroisesti tutkivat toisen näkökulmia ja rohkeasti astuvat alueelle, jota kumpikaan ei yksin tiedä ja hallitse. Pyritään yhteisen tietämyksen ja ymmärryksen rakentamiseen. Dialogisuus ilmenee ihmisten välisissä suhteissa, luottamuksessa. Se näkyy myös kommunikaatiotavoissa, puheissa, sanoissa ja teoissa. (Mönkkönen 2010, 160–161.)

Dialogia käymällä on mahdollista vastustaa välineisiin sidottua ajattelua. Näin esimerkiksi koulusta voidaan luoda inhimillisempi tila, jossa jokaista

yksilöä pidetään arvokkaana vaikkakin keskeneräisenä ja jossa yhteisöllisyyden avulla tuetaan jokaisen kasvua. Oleellista on ihmisen ainutkertaisuuden arvostaminen. (Gellin 2011, 187.)

Työyhteisöissä tarvitaan foorumeita yhteiselle ideoinnille, työpari- ja ryhmätyöskentelyä ja ennen kaikkea yhdessä ratkaistavia haasteita, joihin tarvitaan eri toimijoiden osaamista. Enää ei riitä, että tietää asioita ja hoitaa oman työnsä. On osattava tehdä asioita yhdessä, rakentaa tietoa toisten kanssa ja tukea myös toisen kehittymistä yhteisen työn äärellä. (Mönkkönen 2010, 262–263.)

Hyvä vuorovaikutus edellyttää huomiokyvyn ja herkkyyden terästämistä. Kun toista ihmistä kuunnellaan kunnioittavasti, puhutaan avoimesti ja välitetään muodostamasta lukittuja mielipiteitä, pääsee sisällä uinuva älykkyys heräämään. Dialogisessa ajattelussa korostetaan ajattelun ja ideoiden vapautta. Samalla vuorovaikutukseen sisältyy myös vahva vastuu omasta osuudesta ja yhteisistä tehtävistä. (Mönkkönen 2010, 161.)

Jokainen ihminen näkee todellisuuden erilaisista näkökulmista ja oman historiansa kautta. Yhteistyön kannalta esteenä on yleensä luulo, että juuri se paikka, jossa itse olen, on ainoa, josta totuus näkyy. Dialogisuus vuorovaikutuksessa on taito, jota voi ja pitää harjoitella konkreettisissa kohtaamisissa. Toisaalta on kyettävä luomaan omaan mieleen tyhjää tilaa, hiljaisuutta toisen tarinalle ja toisaalta kyettävä ilmaisemaan oman kokemuksen pohjalta syntyneet oman mielen sisällöt. (Järvinen & Luhtaniemi 2013, 16–17.)

2.6 Varhaispedagogiikka

Varhaiskasvatustyön ja erityisesti varhaispedagogiikan sisällöt ja menetelmät ovat kiinnostaneet monia tutkijoita. Tutkimuksen suuntaaminen varhaiskasvatustyöhön on perusteltua monesta syystä. Varhaiskasvatustyötä tekevät aikuiset muodostavat tärkeän osan lasten sosiaalista kasvu- ja oppimisympäristöä. On tärkeätä tuoda esiin niitä käsityksiä, käytäntöjä ja olosuhteita, joille aikuisten ammatillinen toiminta varhaiskasvatuksessa pohjautuu. Heidän työnsä muovaa myös lasten mahdollisuuksia toimia kasvuympäristössään. (Ruoppila, Hujala, Karila, Kinos, Niiranen & Ojala 1999, 115–116.)

Kasvatuksessa on aina kysymys kasvavan yksilön ja hänen kasvuaan ohjauksen aikuisen välisestä valtasuhteesta. Suhdetta määrittävät sekä kasvattajan henkilökohtaiset näkemykset että kyseisessä kulttuurissa ja ajassa elävät yleiset käsitykset lapsesta, oppimisesta ja kehityksestä. Nykyisen näkemyksen mukaan aikuisen ja lapsen välinen valtasuhde on yhä uudelleen rakentuva. Lapsi ei ole passiivinen osapuoli, vaan häntä tulee pitää aktiivisina toimijana, joka monin keinoin myös hakee valtaa ja omaa tilaansa vuorovaikutuksessa. (Turja 2011, 42–43.)

Opettajan ohella myös lapsiryhmä ja ympäristö tulee nähdä lapsen opettajina. Ympäristöä rakennetaan ja muunnellaan arvioinnista saatavan tiedon

ja käsiteltävän teeman mukaan edistämään lasten yhteistoimintaa ja oppimista ja virittämään jälleen uutta toimintaa. Tärkeää on kasvatushenkilöiden kyky joustaa tilanteen mukaan ja ottaa lapset mukaan toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. (Heikka, Hujala, Turja & Fonsén 2011, 55.)

Kasvatus on sosiaalinen prosessi, jota säätelevät psykologiset ja sosiaaliset tekijät. Kasvatuksen tulee olla elämää, jossa lapsi oppii omien toimintojensa ja kokemustensa avulla. Yhteistoiminnallinen oppiminen sisältää viisi keskeistä teemaa, jotka ovat

- positiivinen keskinäinen riippuvuus
- kasvokkain tapahtuva kannustava vuorovaikutus
- yksilöllinen vastuu
- sosiaaliset taidot
- ja ryhmän suorittama prosessointi.

(Gellin 2011, 50–52.)

Ympäristö tukee ihmisen itsemääräämisen kokemusta, autonomiaa, Tämä tarkoittaa, että ihmisen tulisi voida toimia sellaisessa ympäristössä, jossa hän on itse vastuussa tekemisistään ja voi itsenäisesti vaikuttaa erilaisiin tilanteisiin. (Gellin 2011, 50–53.)

Varhaiskasvatuksen laadun ylläpito vaatii toiminnan jatkuvaa arviointia ja kehittämistä. Laadunarviointi on kasvattajan ammatillisen toiminnan jäsentämistä ja mahdollistaa oman ammatillisuuden kehittymisen. Arviointi tekee varhaiskasvatuksen tavoitteet ja toteuttamisen näkyväksi. Se kertoo siitä, mitä varhaiskasvatuksessa pidetään tärkeänä, kuinka lapsiin suhtaudutaan ja minkälaisia pedagogisia käytäntöjä toteutetaan. Laadunarviointi mahdollistaa vanhempien osallistumisen lapsensa kasvatusta koskevaan keskusteluun ja päätöksentekoon. Näin vanhempien osallisuus asiakkaina, yhteistyökumppaneina ja tiimin jäsenenä vahvistuu. (Hujala & Fonsén 2011, 312–313.)

Laadunarviointi ja siihen pohjautuva kehittämistyö on keskeinen tehtäväalue pedagogisessa johtamisessa. On kuitenkin hyvä muistaa, että koko henkilöstö on vastuussa varhaiskasvatustyön laadusta, se ei rajoitu pelkästään johtajan toimintaan. Suomalaiseen varhaiskasvatukseen kaivataan systemaattista sisällöllistä laadunarviointia ja kehittämistoimintaa. (Hujala & Fonsén 2011, 326–327.)

2.7 Puhepiiri

Puhepiiri on proaktiivinen eli ennaltaehkäisevä restoratiivinen menetelmä. Puhepiirillä on tarkoitus rakentaa yhteisön positiivista ja turvallista ilmapiiriä ja pitää sitä yllä. Menetelmässä toteutuu kunnioittava kuuleminen ja aito kohtaaminen. Puhepiirissä opitaan kuuntelun taitoja, empaattisuutta ja yhteistyötä toisten kanssa. (Bliss 2008, 13.)

Puhepiiri on nimensäkin mukaisesti piirimuodostelmassa tapahtuva neuvonpito, kuvailee restoratiivisuuden asiantuntija Ulla Sara-aho (haastattelu 18.8.2015). Puhepiiriä ohjaa fasilitaattori, tilanteen mahdollistaja, joka on myös piirissä mukana. Puhepiirissä voi olla osallistujia kolme tai enemmän. Osallistujat muodostavat kehän, jossa kukaan ei ole toisen takana vaan kaikki näkevät toisensa.

Pyrkimyksenä on, että osallistujien välissä ei myöskään ole esimerkiksi pöytää, vaan tila on avoin. Aina tähän avoimeen tilaan ei ole mahdollisuutta, se ei estä puhepiiriä. Avoimuudella tavoitellaan yhdessä olemisen herkkyyttä ja yhteisen asian äärelle keskittymistä. Hautautuminen pöydän taakse, omien papereiden tai älylaitteiden kanssa ei onnistu. Osallistuja on mukana, avoimena ja ilman piilopaikkoja. Näin mahdollisuus keskittyä juuri tähän yhteiseen hetkeen paranevat oleellisesti. (Sara-aho, haastattelu 18.8.2015.)

Fasilitaattori avaa puhepiirin esittämällä osallistujille kysymyksen tai antaa aiheen pohdittavaksi. Piirissä kiertää puhujan merkki, puhekapula. Sillä annetaan puhujalle oikeus puhua ja samalla kaikille muille annetaan oikeus kuunnella. Puhekapula annetaan ja ojennetaan eteenpäin seuraavalle, sitä ei koskaan heitetä. Puhekapula ei kiirehdi tai ohita ketään vaan siirtyy vuorolleen eteenpäin. Tämä puheensiirtoriitti kuvastaa konkreettista puhumisen ja kuulemisen oikeuden siirtoa ja toisten kunnioitusta. Puhujan annetaan kertoa asiansa loppuun, ilman kommentointeja. Tämä luo turvallisuutta niin puhujalle kuin kuulijalle, joka voi luottaa ajatukseen, että minunkin vuoroni tulee kyllä. (Sara-aho, haastattelu 18.8.2015.)

Puhepiiri kunnioittaa myös mahdollisuutta olla puhumatta. Tällöin osallistuja ojentaa puhekapulan eteenpäin seuraavalle, sanoen vain ”ohi”. Puhumattomuus hyväksytään täysin, sitä ei tarvitse selitellä. Fasilitaattorin tehtävänä on lopuksi varmistaa, että jokainen saa mahdollisuuden kertoa ajatuksensa. Oman vuoronsa ohi siirtäneelle tarjotaan näin uusi mahdollisuus. Joskus osallistuja toivoo vain hetken lisää aikaa ja on valmis myöhemmin kertomaan omista ajatuksistaan asiassa. (Hopkins 2011, 53.)

Puhepiirityöskentelyn idea kuvataan seuraavalla tavalla:

- asetetaan tuolit tasaiseen ringiin niin, että jokaisella on oma tuoli ja näköyhteys toisiin, ei pöytiä
- puhepiirin vetäjä toimii fasilitaattorina ja osallistuu itsekin piirin työskentelyyn
- puhekapula (pehmolelu, pallo, pieni esine tms.) toimii puheenvuoron jakajana ja siirtyy vuorollaan puhujalta toiselle
- puhekapulan haltijalla on puheoikeus, muilla on oikeus kuunnella
- puhekapula kiertää systemaattisesti piirissä toiselta toiselle, se ei lennä
- saa sanoa saman kuin toinen puhuja
- jos joku ei halua sanoa mitään, voi hän antaa puhekapulan seuraavalle sanomalla ”ohi”
- lopuksi kun puhekapula on kiertänyt kaikilla, tarjotaan ohittaneille uusi mahdollisuus puhua.

(Puhepiiri 2015.)

Puhepiiri on yksinkertaisimpia menetelmiä osallistaa, sinä puhut, minä kuuntelen, minä puhun, sinä kuuntelet. Siitä on helppo lähteä kenen tahansa kanssa liikkeelle. Toisaalta, puhepiirin taustalla vaikuttavat lukuisat teoriat, etenkin restoratiivinen oikeusteoria. Kaikki lähtökohdat huomioiden, ei teoriataustaltaan sittenkään ihan yksinkertainen juttu. Työmenetelmää on hyvä käyttää säännöllisesti, se luo turvallisuutta. Näin tiedetään, miten esimerkiksi yhteisössä totuttu aamutapaaminen alkaa. Puhepiiriä tulee myös harjoitella, aivan kuin mitä tahansa uutta toimintatapaa. Se palkitsee pian käyttäjänsä, sillä kunnioittava, jokaista arvostava toiminta voimaannuttaa osallistujansa. (Sara-aho, haastattelu 18.8.2015.)

Aloitus kannattaa tehdä kuitenkin pienin askelin, tilanne ja osallistujaryhmä huomioiden, Sara-aho (haastattelu 18.8.2015) muistuttaa. Ensimmäisessä puhepiirissä fasilitaattori voi virittää osallistujat helpolla tehtävällä, jossa pyydetään kertomaan nimi ja tehtävä organisaatiossa. Vasta sen jälkeen edetään vaikeampiin kysymyksiin tai teemoihin. Jos ryhmän jäsenet ovat jo entuudestaan toisilleen tutut, voidaan aloittaa esimerkiksi piirillä, jossa kuulostellaan odotuksia tapaamiselta. Ja siitä edetään yhteisen tarpeen mukaisesti, jokaista osallistujaa kuullen. Puhepiiriä voidaan käyttää aina, kun on jokin tarve kokoontua yhteen, yhteisen asian äärelle.

3 AIKAISEMMAT KÄYTTÖKOKEMUKSET

Puhepiiriä ei ole tutkittu työmenetelmänä aikaisemmin. Tässä luvussa kerrotaan puhepiirin aikaisemmista käyttökokemuksista. Aluksi kuvataan, kuinka restoratiivisuuden asiantuntija kokee puhepiirin työssään eri tehtävissä. Puhepiiriä käytetään työmenetelmänä esimerkiksi restoratiivisessa sovittelussa ja restoratiivisissa koululuokissa. Menetelmä on kansainvälinen, mutta tässä luvussa keskitytään vain suomalaisiin käyttökokemuksiin.

Luvun lopussa kerrotaan restoratiivisen oikeuden periaatteiden käyttöönotosta oppilaitoksissa ja varhaiskasvatuksessa. Käytännön sovellusten avulla voidaan yhteisöä kohdannut konflikti ratkaista yhdessä, jokaista osapuolta kunnioittavasti kuullen. Näin voidaan oppia keinoja, joilla ennaltaehkäistä vastaava tilanne tulevaisuudessa.

3.1 Puhepiirin käyttökokemuksia

Puhepiiri on yksi työmenetelmä restoratiivisessa sovittelussa. Restoratiivisuuden asiantuntija Ulla Sara-aho (haastattelu 18.8.2015) kertoo käyttävänsä puhepiiriä aina sovittelijana toimiessaan. Se tarkoittaa sovittelunprosessissa sitä, että erillistapaamisten jälkeen tuleva yhteistapaaminen toteutetaan puhepiirinä. Näitä tapaamisia voi olla useampi, tarpeen mukaan. Sara-aho kuvailee puhepiiriä hyväksi, tehokkaaksi ja toimivaksi menetelmäksi.

Sara-aholla (haastattelu 18.8.2015) on kokemusta puhepiirin käytöstä varsinaisen sovittelun lisäksi myös rehtorina opetustyössä sekä oppilashuolto-työssä että esimiehenä työyhteisön kanssa. Hän on käyttänyt puhepiiriä

myös kouluttaessaan erilaisia ryhmiä restoratiiviseen ajatteluun. Koulutuksiin osallistujat ovat saaneet puhepiirissä työskennellessään itse konkreettisen kokemuksen ja valmiin mallin tästä loistavasta menetelmästä. On tärkeä mallintaa sitä mitä haluaa opettaa, muuten opettaisi jotakin ihan muuta.

Joskus kesken oppitunnin on saattanut tapahtua jotakin kohahduttavaa ja oppitunti on häiriintynyt. Silloin oppilaat on kutsuttu puhepiiriin ja yhdessä on keskusteltu, mitä tunteita tilanne herätti. Näin tunti on jälleen päässyt jatkumaan. Työyhteisössä puhepiiriä on käytetty esimerkiksi virittäytymisessä, kun koko yhteisö on koolla. Siihen on voinut liittyä esittäytymistä ja jokin aiheeseen liittyvä lisäkysymys. Kokoontuminen on myös lopetettu puhepiiriin, jossa on kuulosteltu tilaisuudesta nousseita ajatuksia ja tunnelmia. (Sara-aho, haastattelu 18.8.2015.)

Oppilashuoltotyössä puhepiiri on ollut hyvä menetelmä keskustella yhdessä siitä, kuinka oppilas ja vanhemmat kokevat tilanteen. Tämä ja kaikki edellä kuvatut tilanteet ovat esimerkkejä erilaisten mielipiteiden, ajatusten ja tunteiden hyväksymisestä, kuulemisesta ja keskustelemisesta. Puhepiirissä on ollut mahdollista yhteisen tilanteen jakaminen, ottaa eri näkökulmat huomioon. Tietoisuus omista tunteista ja ymmärrys toisen tunteita kohtaan on saanut mahdollisuuden kasvaa. (Sara-aho, haastattelu 18.8.2015.)

Sara-ahon (Haastattelu 18.8.2015) mukaan puhepiiri sopii kaikenikäisille ja kaikkialle. Parhaana ryhmäkokona hän pitää 4-6 hengen tiimejä, mutta puhepiiri toimii aivan hyvin 16 hengen ryhmissäkin. Tämä on yleinen ryhmäkokoo esimerkiksi koulutuksissa. Hänellä on myös kokemusta puhepiiristä esimiehenä noin 30 hengen ryhmästä, jossa puhepiirikysymyksenä oli vain nimi, työrooli ja sen hetken tunnelmat.

Yli 20 hengen ryhmissä on tarkkaan mietittävä, mitä kysymyksiä lähettää puhepiiriin. Näin varmistetaan, että osallistujat jaksavat kuunnella ja kertoa. Toisen kuunteleminen voi olla yllättävän raskasta. Se vaatii todellista keskittymistä. Ison ryhmän puhepiiri toimii hyvin, kun on tarve liittyä yhteen ja ryhmäytyä. Isolla ryhmällä voi kohdata koko porukalla vaikka vain ihan lyhyen hetken. Sen jälkeen ryhmä on, me. (Sara-aho, haastattelu 18.8.2015.)

Sara-aho (Haastattelu 18.8.2015) ei voisi enää kuvitellakaan ohjaavansa keskustelua ilman piirimuodostelmaa niin, että joku joutuisi istumaan toisen takana. Puhepiiristä on tullut tapa, mikä toimii ja missä on uskoton voima edelleen. Jos yhteisöllä on tarve löytää yhteinen ymmärrys jostakin asiasta tai ratkaista jokin pulma, antaa puhepiiri menetelmänä tasa-arvoisen ja kaikkia kunnioittavan mahdollisuuden osallistua. Se yksinkertaisesti toimii.

3.2 Sovittelu oppilaitoksissa ja varhaiskasvatuksessa

Koulussa sovittelu on vapaaehtoinen, yhteisöllinen konfliktinhallintamenetelmä ja tarkoittaa kaikkea koulun sisällä tapahtuvaa sovittelua. Menetelmiä ovat esimerkiksi aikuisjohtoinen koulusovittelu ja vertaissovittelu. Vertaissovittelijoina toimivat osapuolia hieman vanhemmat, sovittelijoiksi koulu-

tetut oppilaat. He auttavat osapuolina olevia oppilaita löytämään itse ratkaisun ristiriitaansa. Aikuisjohtoisessa koulusovittelussa sovittelukoulutuksen saanut aikuinen sovittaa tapausta, jota ei voi antaa vertaissovitteluun eikä siitä ole tehty rikosilmoitusta. Vanhempien ja rehtorin osallisuus on näissä tärkeää. (Gellin 2010, 70–71.)

Suomessa oli vuoden 2014 päättyessä noin 600 vertaissovittelukoulua tai -oppilaitosta. Vertaissovittelu eli verso-koulut tavoittavat vuosittain noin 100 000 oppilasta ja heidän huoltajansa. Tämä tarkoittaa sitä, että vuosittain vertaissovittelukouluissa sovittellaan noin 10 000 mielipahaa aiheuttanutta tilannetta, esimerkiksi tönimistä, haukkumista, ilkeitä tekstiviestejä tai sellän takana pahan puhumista. (Verso-koulut 2015.)

Sovittelua tehdään myös varhaiskasvatuksessa. Sovittelija-aikuinen ohjaa ja mahdollistaa riidan osapuolena olleet lapset aidosti kohtaamaan toisensa, kertomaan oman näkemyksensä tapahtumasta ja kuvaamaan tuntemuksiaan. Sovittelun periaatteet ovat puolueettomuus ja vapaaehtoisuus, ilman rangaistuksia. Lapset oppivat toisen huomioimista, omien ja toisten tunteiden tunnistamista. (MiniVerso 2015.)

Sovittelevan päiväkodin tavoite on olla osallistava jokaisen ääntä arvostava yhteisö, jossa on turvallista kasvaa ja oppia. Suomessa oli vuoden 2014 loppuun mennessä yli 200 varhaiskasvatusyksikköä, jossa toteutetaan päiväkoiteihin suunniteltua miniverso – toimintaohjelmaa. Jo 15 kunnassa on sovitteluva työote otettu käyttöön kouluttamalla koko kunnan yksiköt. (MiniVerso 2015.)

Sovittelu mahdollistaa kaikkien yhteisön jäsenten toimijuuden ja antaa samalla mahdollisuuden oppia myönteistä konfliktinhallintaa. Konfliktit voidaan nähdä arvona, resurssina, jota ei tulisi heittää pois. Lapset ja nuoret voivat siis oppia omissa toimintaryhmissään niitä osallisuuden taitoja, joita kansalaisyhteiskunnassa tarvitaan, keskeisimpänä vuorovaikutuksen taito. Myönteiset keskustelun ja kuuntelun taidot ovat tärkeitä yksilön elämän kannalta. Nämä taidot ovat myös keskeisiä yhteiskunnan kehittymiselle kohti inhimillistä kansalaisyhteiskuntaa. (Gellin 2010, 74–75.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa käsitellään opinnäytetyön tutkimusprosessia. Aluksi kuvataan tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys, minkä jälkeen esitellään tutkimuksen kohde. Seuraavaksi käsitellään aineiston hankintaa ja analyysia. Lopuksi tarkastellaan tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä.

On tärkeitä tiedostaa tutkimuksessa käytettyjen lähestymistapojen ja menetelmien merkitys koko tutkimuksen annille. Jokaisen tutkimuksen mahdolliset tulokset ovat seurausta lukuisista valinnoista ja ratkaisuista, joita tutkija työprosessissaan joko tiedostaen tai tiedostamattaan tekee. (Karila 1999, 119.)

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys

Tutkimuksen ensimmäiset versot nousivat tutkijan omasta mielenkiinnosta restoratiivisuutta kohtaan. Pääsin noin kaksi vuotta sitten osallistumaan restoratiiviseen puhepiiriin, tietämättä menetelmän taustateoriasta mitään. En ollut sitä ennen kuullutkaan restoratiivisuudesta. Pidin kokemastani ja innostuin hankkimaan lisää tietoa. Kiinnostuin restoratiivisesta ajattelusta ja jäin pohtimaan sen näkyvyyttä tai näkymättömyyttä arjessa. Puhepiiri menetelmänä ja sen mahdollisuudet erilaisissa yhteisöissä herättivät uteliaisuuteni.

Kiinnostuin erityisesti puhepiirin konflikteja ennaltaehkäisevästä näkökulmasta. Olin kuullut loistavista tuloksista erilaisten konfliktien ratkaisemisessa. Menetelmä auttoi ja ennaltaehkäisi samankaltaisia tilanteita uudemasta. Halusin kuitenkin edelleen korostaa ennaltaehkäisevyyttä. Halusin pysähtyä niin sanottuun normaaliin hetkeen, mihin tahansa tarpeeseen keskustella, tai kehittää ja suunnitella. Ja kuinka tuohon hetkeen restoratiivinen menetelmä vaikuttaa.

Opinnäytetyön tutkimustehtävänä oli laadullisen tutkimuksen avulla selvittää, millaisena työmenetelmänä puhepiiri toimii varhaiskasvatuksessa. Työelämälähtöisenä tavoitteena oli tutkia mahdollisuutta tehostaa varhaispedagogiikan kehittämistä restoratiivisin keinoin eli puhepiiriä käyttäen. Varsinainen tutkimuskysymys oli: Millaisena varhaispedagogisen kehittämisen työmenetelmänä puhepiiri toimii?

4.2 Kohderyhmän kuvaus

Opinnäytetyön tutkimuksen kohteeksi valikoitui päiväkodin johtajan kanssa käydyn keskustelun kautta päiväkodin pedagoginen tiimi. Päiväkotiyksikön palvelualueella restoratiivisuus oli valittu alueen yhteiseksi taustateemaksi ja toiminnan punaiseksi langaksi. Anonyymiyden vuoksi päiväkodin nimeä ei opinnäytetyössä mainita. Mitään erityistä pulmaa tiimin toiminnassa ei ollut mutta kehittymiselle oli aina tilausta. Päiväkodin johtaja esitti erilaisiin tapaamisrakenteisiin liittyvän yleisen kehittämistoiveen ja mahdollisuuden toiminnan tehostamisesta. Pedagoginen tiimi valittiin varhaispedagogiikan kehittämisen näkökulmasta parhaaksi tutkimuskohteeksi.

Päiväkotiyksikön rakenteissa oli valmiina kerran viikossa, tunnin ajaksi koontuva pedagoginen tiimi. Näin oli toimittu jo useita vuosia. Pedagoginen tiimi kokosi yhteen yksikön kaikki lastentarhanopettajat. Myös päiväkodin johtaja osallistui pedagogiseen tiimiin, muutaman kerran toimintakauden aikana ja tarpeen mukaan.

Tapaamisen tavoitteena ja tarkoituksena oli ylläpitää ja kehittää päiväkotiyksikössä tarjottavaa varhaispedagogiikkaa. Tarkoituksena oli myös turvata ryhmien tasalaatuisuus, jakaa osaamista ja innostusta. Lastentarhanopettajat käyttivät tähän tapaamiseen yhden tunnin lapsiryhmän ulkopuoliseen työhön varatusta työajasta. Toteutusajankohta oli keskellä päivää, päiväkodin omissa tiloissa.

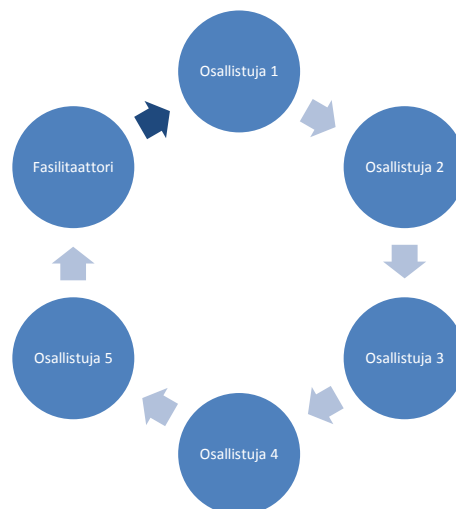
4.3 Aineiston hankinta

Aineistoa kertyi lopulta viidestä pedagogisen tiimin kokoontumiskerrasta elo-syyskuussa 2015. Ensimmäinen tapaamisen nimesin harjoittelukerraksi. Alkuperäinen suunnitelma oli kerätä aineistoa kahdessa tai kolmessa pedagogisessa tiimissä mutta tutkimuksen edetessä määrää lisättiin. Tähän päädyin, koska halusin varmistaa, että aineistoa kertyy riittävästi niin sanotuista, normaaleista tilanteista. Nauhurin käynnistyminen aiheutti aluksi pientä jännittyneisyyttä. Puheen sisällöstä vitsailtiin, tulihan ne nyt tallenteelle. Myös videotintimahdollisuutta mietittiin mutta äänittämiseen suhtauduttiin myönteisemmin. Tutkimustilanteita ei haluttu vaikeuttaa ja todettiin, että äänitallenne riittää tutkimuspäiväkirjan tueksi hyvin.

Aineisto kertyi äänitallenteena ja tutkijan omana reflektiona tutkimuspäiväkirjaan. Lisäksi osallistujat vastasivat lyhyeen kirjalliseen käyttäjäkyselyyn viimeistä edellisellä tapaamisella (Liite 1.). Kyselyn tavoitteena oli kerätä osallistujien omia kokemuksia mahdollisista vaikutuksista ja muutoksista. Vastausaikaa osallistujilla oli viikko, palautusajaksi sovittiin viimeinen tutkimuksen havainnointikerta. Laput palautettiin suoraan tutkijalle kohdassa.

Tutkimus toteutettiin päiväkodin toimistohuoneessa. Tila oli viidelle tai kuudelle osallistujalle varsin kompakti mutta näennäinen piirimuodostelman saatiin aikaiseksi (Kuva 2.). Huoneessa oli suuri pöytä mutta tilaan asetettiin istumaan niin, että kukaan ei istunut toisen edessä tai takana. Kaikki tapaamiset toteutettiin samassa tilassa.

Tapaaminen alkoi puhepiirillä. Fasilitaattori kysyi osallistujilta kysymyksen ja lähetti puhekapulan piiriin (Kuva 2.). Jokainen vastasi vuorollaan, myös fasilitaattori. Osallistuja, jolla oli puhekapula, oli oikeus puhua ja toisilla oli oikeus kuunnella. Fasilitaattorin tehtävänä oli varmistaa, että puhekapula kiersi järjestyksessä ja että puheenvuoroja kunnioitettiin. Välikommentteja ei sallittu. Puhepiirejä saattoi tapaamisessa olla useita. Tapaaminen loppui kokoavaan loppupuhepiiriin. Fasilitaattori lähetti puhekapulan jälleen matkaan, kysymyksen tai keskusteluaiheen saattelemana.

Kuva 2. Osallistujien ja fasilitaattorin asettuminen puhepiirissä.

4.4 Aineiston analyysi

Aineistoa kertyi pedagogisista tiimeistä yhteensä viidestä erillisestä tapaamisesta. Loppukyselyyn vastasi neljä osallistujaa. Tutkijana en vastannut omaan kyselyyni vaan oman kokemukseni tutkimustilanteista reflektoin tutkimuspäiväkirjaani. Tapaamisissa oli aina viisi tai kuusi osallistujaa, fasilitaattori mukaan lukien. Osallistujat olivat päiväkotiyksikön lastentarhanopettajia, osassa tutkimuskerroista mukana oli myös harjoittelija. Päiväkodin johtaja ei ollut mukana tutkimuskertojen pedagogisissa tiimeissä.

Äänitteet kuuntelin useampaan kertaan kokonaisuudessaan ja tapaamisten alku- ja loppuosat vielä lisäksi osissa muutamia lisäkertoja. Tapaamisten alussa olivat aloitukseen liittyvät puhepiirit ja lopussa kokoava puhepiiri. Ääniaineistoa kertyi yhteensä 3 tuntia 20 minuuttia, litteroituna kahdeksan ja puoli sivua, rivivälillä 1. Harjoittelukerrasta ei ole äänitettä, ainoastaan tutkimuspäiväkirjamerkinnot.

Äänitiedostojen ja tutkimuspäiväkirjan lisäksi aineistona olivat myös osallistujien vastaukset käyttäjäkyselyyn. Saadut vastaukset kirjasin puhtaaksi ja kokosin yhdistäen kuvaukset osallistujien käyttökokemuksiksi. Aineistossa erottui toistuvia teemoja. Ensin teemoja löytyi viisi mutta pian osa teemoista sulautui yhteen muodostaen suuremman pääteeman. Aineistosta nousseista havainnoista tein listausta uudelleen teemojen alle. Tarkistin ja täydensin useamman kerran. Lopulta aineistosta vahvistui kolme pääteemaa: Puhepiirin sujuvuus, ilmapiiri ja tehokkuus.

4.5 Luotettavuus ja eettisyystarkastelu

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija on usein sekä aineiston kerääjä että sen analysoija. Tutkija ei ole vain mekaaninen nauhuri, joka tallentaa passiivisesti kaiken. Vaan tutkija on mukana konstruoimassa todellisuutta siinä missä tutkittavansakin. Tutkinnan taso riippuu pitkälti siitä, pystyykö tutkija tunnistamaan ennako-oletuksensa. (Puusa & Kuittinen 2011, 175.)

Tyypillisesti laadullisen tutkimuksen luotettavuutta mitattiin aikaisemmin käyttäen samoja validiteetin ja reliabiliteetin käsitteitä kuin määrällisessä tutkimuksessa. Validiteetilla tarkoitetaan sitä, kuinka hyvin tutkimustulos vastaa asioiden tilaa todellisuudessa. Reliabiliteetilla taas tarkoitetaan sitä, kuinka samana tutkimustulos pysyy, jos tutkimus toistetaan uudelleen. (Puusa & Juuti 2011, 167–169.)

Koska ihmisen käyttäytyminen on pitkälti aika-, paikka- ja tilannesidonnainen, laadullista tutkimusta harjoittavat tutkijat pitävät lähtökohtana, että käytännössä täydelliseen objektiivisuuteen on mahdotonta päästä. Kaikki tutkimus on jossain määrin subjektiivista, sillä jokainen tutkimuksessa tehty ratkaisu perustuu viime kädessä tutkijan subjektiivisiin valintoihin. Laadullinen tutkimus perustuukin ajatukseen tutkijan avoimesta subjektiivisuudesta eli sen tiedostamisesta ja erilaisten tulkintojen mahdollisuudesta. (Puusa & Juuti 2011, 167–169.)

Tässä tutkimuksessa olin sekä tutkija että osallistuja. Tutkimuksen tarkoituksena oli testata uutta työtapaa eli keskittyä puhepiiriin menetelmänä pedagogisessa tiimissä. Menetelmällä ei annettu tai ohjattu teemoja ja keskustelun aiheita eli sisältöä tapaamisiin vaan sillä ohjattiin erilaiseen toimintatapaan tapaamisten vuorovaikutuksessa. Sen avulla ohjattiin puheenvuoroja, tilaan sijoittumista ja toisen kohtaamista ja kuulemista. Menetelmällä oli tarkoitus mahdollistaa dialoginen vuorovaikutus, jossa positiivisen ja turvallisen ilmapiirin olisi mahdollista rakentua.

Suhdetta tutkittavaan kohderyhmään voisin kuvailla sanoilla, osittain tuttu. Olin toiminut jonkin aikaa osallistujien esimiehenä aikaisemmin ja nyt suhteemme oli ollut vajaan kuukauden kollegiaalinen. Myös tutkimuksessa käytetty toimisto oli minulle tilana tuttu. Katsoin tuttuuden olevan tässä tilanteessa pelkästään etu, sillä tutustuminen, esittäytyminen ja tilaan asettuminen ei vienyt meiltä aikaa vaan pääsimme niin sanotusti heti asiaan.

Puhepiirien fasilitaattorina minulla oli siis ohjaajan ja mahdollistajan rooli pedagogisessa tiimissä. Aloitin ja päätin tilaisuudet puhepiirillä. Pyrin kuitenkin normaalin osallistujan rooliin varsinaisten puhepiirien ulkopuolella. Tässä minua auttoi suuresti ääninauhuri, joka tallensi puolestani koko tilaisuuden, että pystyin keskittymään paremmin. Näin pystyin huoletta ohjaamaan puhepiirityöskentelyä ja kuuntelemaan jälkikäteen tarkemmin, miten työmenetelmä toimi ja mitä menetelmän aikana tapahtui.

Olin tutkimuksessa aktiivisessa roolissa ja varmasti sillä oli oma vaikutuksensa tilanteisiin. Toisaalta osallistujille oli selvitetty, että testaamme puhepiiriä menetelmänä ja toimin ohjaajana. Oli kaikkien osallistujien tiedossa, että tehtäviini tapaamisissa kuului kannatella ja mahdollistaa yhteinen keskustelu. Puhepiiriin kokoonnuttiin yhteisöstä lähtevän kokoontumistarpeen vuoksi. Pedagogiset tapaamiset olivat päiväkodissa jo valmiina ollut tapoja toimia, yhteisön yksi kohtaamisen rakenne. Mitään tapaamisia ei lisätty tai poistettu keinotekoisesti vaan tapaamiset jatkuivat niin kuin ennenkin. Muutoksena vain, että tutkimuksen ajan toimittiin puhepiiriä käyttäen.

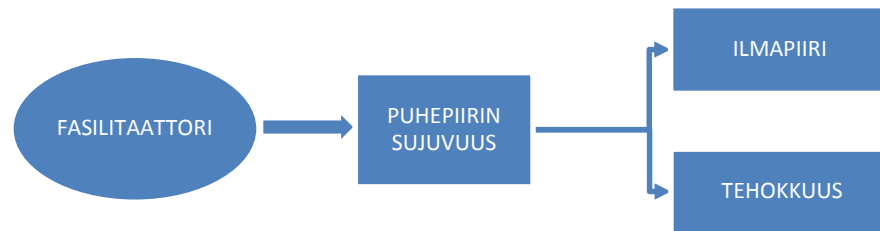
Työmenetelmä, puhepiiri tarvitsee toimiakseen fasilitoijan. Fasilitoija on henkilön joka mahdollistaa, ohjaa ja johdattaa osallistujat tavoitellun teeman tai kysymyksen äärelle. Se vaatii jatkuvaa havainnointia, että tilanteesta tulee jokaiselle onnistumisen kokemus. (Sara-aho, haastattelu 18.8.2015.)

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tässä luvussa kerrotaan, millaisia tuloksia puhepiirin käytöstä työmenetelmänä pedagogisessa tiimissä saatiin ja mihin havaintoihin ne perustuvat.

Tuloksista kerrottaessa käytetään paljon suoria lainauksia. Tällä halutaan osoittaa, että teemojen alle kerätyt havainnot ovat aitoja ilmaisuja tutkimustilanteista. Analyysin tulokset selvitetään aineistosta esiin tulleiden teemojen mukaan (Kuva 3.). Näitä teemoja oli kolme: Puhepiirin sujuvuus, ilmaapiiri ja tehokkuus. Puhepiirin sujuvuudesta vastasi fasilitaattori, Tilanteen

ohjaajana fasilitaattorin tehtävänä oli turvata jokaiselle tasavertainen mahdollisuus osallistua.

Kuva 3. Kolme teemaa: Puhepiirin sujuvuus, ilmapiiri ja tehokkuus. Fasilitaattori vastaa puhepiirin sujuvuudesta.

Puhepiirin sujuvuus sisälsi havaintoja liittyen puhepiirin toimintaohjeiden noudattamisen sujuvuuteen yleensä. Esimerkiksi kuinka puhekapulan käyttöön suhtauduttiin tai kuinka puheenvuoroja kunnioitettiin ja kuinka toista kuunneltiin. Ilmapiiri teema sisältää havaintoja siitä, kuinka tilanteissa ilmaistiin tunteita, kuinka niihin suhtauduttiin ja millaiselta tunnelma tapaamisissa vaikutti. Tehokkuus-teema kertoo havainnoista, jotka kuvastavat asioiden valmistumista, yhteistä oivallusta tai jonkin asian ratkeamista sekä havaintoja eteenpäin siirtymisestä. Tehokkuus-teema antaa myös viitteitä siitä, miten puhepiiri toimii varhaispedagogisen kehittämisen näkökulmasta.

5.1 Puhepiirin sujuvuus

Puhepiirin toimintaohjeita noudatettiin hyvin. Fasilitaattorina minun ei tarvinnut puuttua puhepiirin varsinaiseen kulkuun kesken kierrosten. Kaikki puhepiirikierrokset olivat havaintojen perusteella varsin sujuvia. Puhekapula kiersi, puheenvuorot soljuivat sujuvasti ja kaikki osallistujat keskittyivät yhteisen asian äärelle. Jos puheenvuorossa ollut osallistuja piti pienen tauon puheessaan, kukaan ei täyttänyt tuota hiljaisuutta vaan hän sai jatkaa, kunnes siirsi puhekapulan seuraavalle.

Neljännellä tapaamiskerralla kertosin kuitenkin puhepiirin ohjetta. Tutkimuspäiväkirjassani oli merkintä, että kolmannen tapaamisen loppupuolella, niin kutsutun loppupuhepiirin aikana alkoi keskustelu pompahdella. Tätä havaintoa tuki myös ääniteaineisto:

...ihan vaan yks kysymys...

...mulla olis ihan vaan pieni asia...

...jos vielä sellasen asian ihan nopeesti kerron, että...

Jokaisessa pedagogisen tiimin alussa pidetyssä puhepiirissä oli osallistujilla mahdollisuus tuoda toivomansa aihe tai asia keskusteltavaksi. Asiat koottiin

listalle ja se pidettiin koko tapaamisen ajan kaikkien nähtävillä seinällä. Kerran koottua listaa oli myös mahdollisuus täydentää aina tapaamisen alussa ja lopussa.

Ajankohtaisia järjestelyasioita oli välillä paljon. Yhteistä keskustelumahdollisuutta ei haluttu hukata ilmoitusluonteisiin asioihin. Huoli pelkkien ajankohtaisten asioiden hoidosta mainittiin myös kahdessa vastauksessa käyttäjäkokemuksissa. Puhepiiri oli aineistoon perustuen auttanut luomaan rakennetta, ja nyt pedagogisessa tiimissä käsiteltiin myös oikeita, pedagogisia asioita, ei pelkästään info asioita. Useammassa loppupuheenvuorossa toivottiin keskustelua isommista teemoista mutta nopeasti siinä sivussa yritettiin silti informoida myös juoksevista asioista.

...olis tosi mielenkiintosta kuulla mitä te aattelette siitä satakielestä (pedagogiikasta), miten te sen näätte ja missä se näkyy, muuta kuin projekteissa...

...nii, miten se (pedagogiikka) näkyy vanhemmille, vai näkykö ja miten se pitäis tai vois näkyä...

...jos me sitten ens kerralla voitais vaikka puhua lisää siitä satakielestä (pedagogiikasta)...

...sit sanon vaan sen ihan nopsaan, että huomenna...

Puhekapula sai tärkeän roolin pedagogisessa tiimissä. Olin tuonut hiirtä esittävän pehmoavaimenperän puhekapulaksi. Se sai heti nimen yhden osallistujan ehdottamana.

...eikö se oo Kake sitten ihan selvästi!

...saanko vielä sitä Kakea tänne... --- ...nyt voit (Kake) mennä eteenpäin...

...nyt Kake pääsee huilimaan...

5.2 Ilmapiiri

Osallistujat ilmaisivat erilaisia tuntemuksiaan puhepiirissä melko rohkeasti. Ilmapiiri vaikutti positiiviselta, toisiin luottavaiselta ja lämpimältä. Kollegiaalista tukea pyydettiin avoimesti jos jokin asia mietitytti ja kiitollisuutta vinkeistä ilmaistiin välittömästi helpottuneella palautteella. Nauru hersyi joka tapaamisessa. Tiimissä oli turvallista ilmaista myös hyvin erilaisia tunteita. Keskustelu oli varsin avointa. Kuultiin innostusta, ahaa-elämyksiä ja toisen osallistujan kannustusta sekä yleistä positiivista palautetta.

...aika väsynyt olo eilisestä...

...mä en kestä sitä, että asiat roikkuu...

...miks mulla on koko ajan sellanen pelko, että --- ymmärrättekste te mitä mä tarkoitan?...

...sehän on kiva idea!

...toi kuulosti kyllä siis hei tosi mahtavalta!

... on hyvä, että nyt meillä on näkyvillä listalla asioita, mistä ollaan haluttu puhua. Jos ajatus lähtee harhailemaan, voidaan aina tarkistaa että mistä pitikään puhua. Tai sitten jos joskus puheenaiheet loppuu, voidaan napata uus aihe listalta. (naurua) Vaikka luulen, että puhetta kyllä riittää...

...tää oli kyllä hyvä!

Usein palautetta kerrottiin loppupuhepiirissä. Kannustavan palautteen mukana oli myös toive ideoiden rohkeasta edelleen jakamisesta. Puhepiiri kokosi tapaamisen yhteen ja siirsi katseet kohti seuraavaa pedagogista tiimiä.

...mun mielestä tää ainakin oli ihan hyvä aloitus sillain että, mielenkiintoisia asioita...

...must tuntuu, että me ollaan vähitellen avaamassa sellaista avoimuuden ovee enemmän vielä, että meillä niin ku niitä ajatuksia vielä enemmän heitellään, niin että joku on saanu hyvän idean niin se jakaa sen.

Käyttäjäkokenemusten mukaan puhepiiri koettiin myönteisenä, osallistumista jakavana, tasa-arvoisena tapana toimia. Puhepiiri oli virittänyt osallistujaa tulevan pedagogisen tiimin käsiteltäviin asioihin eli tukenut valmistautumista tulevaan.

5.3 Tehokkuus

Puhepiirissä valittiin tapaamisen alussa yhdessä aihe, mistä avattiin keskustelu. Lopuksi tapaaminen suljettiin kokoavalla loppupuhepiirillä. Yhdessä ensimmäisessä puhepiirissä koottu asialista oli näkyvillä seinällä. Se vaikutti konkretisoivan hyvin mitä oli saatu aikaan ja toiveet tulevaisuudessa käsiteltävistä asioista. Listaa tarkasteltiin yksin ja yhdessä useita kertoja. Havaittiin iloisia ilmeitä ja kommentteja siitä, että jokin asia selvisi, tuli ikään kuin valmiiksi ja käsitellyksi. Yhteinen keskustelu oli innostavaa, kun sai lisää välineitä toimia. Oli helpompi edetä, kun tiesi mitä seuraavaksi tekisi. Tiedon halusi jakaa nopeasti myös muulle työyhteisölle.

...täst tulee aina tää, että haluaa omalle tiimille kertoo heti ja nyt tuli sellasia asioita, että tietää mitä eteenpäin...

...hei, mehän saatiin paljon aikaan!

...eiks ton asian voi nyt vetää tosta listalta?

...mehän ollaan jo aloitettu tota aihetta, pitäskö siihen laittaa että kesken?

Myös käyttäjäkokemuksissa nousi esiin havaittu muutos kohti tehokkaampaa pedagogista tiimiä. Huomattiin, että oltiin oikeiden asioiden äärellä, puhuttiin enemmän pedagogiikkaa. Aktiivisuuden oli huomattu lisääntyneen, niin tiimissä yleensä kuin yksilötasollakin. Oli saatu rohkeutta avata suunsa ja ottaa esiin juuri niitä asioita, joista halusi yhdessä keskustelua. Joukossa oli myös tyytyväinen kokemus siitä, että ennenkin kaikkien ääni on kuullut hyvin.

Kahdessa käyttäjäkokemuksessa viitattiin pedagogisen tapaamisen tarvitsevan puheenjohtajaa, joka pitäisi homman kasassa. Puhepiirin pitäjällä ajateltiin myös olleen vaikutusta onnistumiseen. Nauhurin pyöriminen mainittiin myös mahdollisena myönteisenä vaikuttajana asiassa pysymiseen. Huomionarvoista on, että yhtään puhepiiriin liitettävää negatiivista havaintoa ei löytynyt aineistosta. Kaikki käyttäjäkokemuksetkin olivat positiivisia tai vähintään neutraaleja.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisena varhaispedagogisen kehittämisen työmenetelmänä puhepiiri toimii. Tutkimustuloksien perusteella voidaan todeta, että puhepiirillä menetelmänä oli positiivista vaikutusta pedagogisen tiimin toimintaan.

Varhaispedagogisen kehittämisen näkökulmasta puhepiiri vaikutti pedagogista keskustelua lisäävästi. Menetelmän avulla tiimissä päästiin paremmin pedagogiikan äärelle, puhuttiin oikeista asioista. Varhaiskasvatuksessa on tehtävä jatkuvaa laadunarviointia, se on varhaiskasvatuksen näkyväksi tekemistä ja edellyttää pedagogista keskustelua. On tärkeä muistaa, että vastuu varhaiskasvatuksen laadusta on koko henkilöstön yhteinen. Pedagogisista tiimeistä keskustelu etenee muuhun yhteisöön ja takaisin, jatkuvan havainnoinnin ja arvioinnin kautta. (Hujala & Fonsén 2011, 312–313, 326–327.)

Tutkimustuloksien mukaan puhepiiri lisäsi tai ainakin ylläpiti hyvää osallistumista ja aktivoi pedagogista tiimiä toiminnassaan. Menetelmä ohjasi huomioimaan toisia, vahvisti kuulemistä, mikä auttoi löytämään yhteisen keskustelun tarpeen ja pysymään sen äärellä. Se mahdollisti keskittyneen, kannustavan ja innostavan vuorovaikutuksen. Dialogisuus rakentuu vuorovaikutuksessa, jossa osapuolet tutkivat toistensa näkökulmia. Dialogisuus on ihmisten välissä, suhteessa ja luottamuksessa. Puhepiirissä dialogi mahdollistuu. (Mönkkönen 2010, 160–161.)

Puhepiirin havaittiin myös edistävän tasa-arvoista osallistumista. Puheen- vuorot jakautuivat tasapuolisemmin ja jokaisen mielipiteitä kuultiin. Menetelmä ohjasi kunnioittavasti yhteisen asian äärelle ja antoi jokaiselle mahdollisuuden kertoa omat näkemyksensä. Fasilitoijan eli puhepiirin ohjaajan koettiin tulosten mukaan tuovan tiimiin kaivattua vetäjää. Jäsennystä toi

myös yhdessä koottu keskustelujen toivelista, jota puhepiirissä päivitettiin aktiivisesti.

Yhteiselle ideoinnille tarvitaan mahdollisuuksia työyhteisöissä. On osattava toimia yhdessä ja rakentaa yhteistä tietämystä. Avoimet mielipiteet mahdollistavat ajattelun vapauden ja uusia ideoita syntyy. Vuorovaikutukseen sisältyy aina myös oma vastuu osallisuudesta. Jokaista tarvitaan yhteisen ymmärryksen aikaan saamiseksi. (Mönkkönen 2010, 161, 262–263.)

Yhteenvedon voidaan todeta, että puhepiiri tuotti toimintaan lisää johdonmukaisuutta. Keskustelu ei päässyt harhautumaan liian kauaksi asiasta, koska keskustelua ohjasivat kysymykset tai yhteisesti sovittu aihe. Yhdessä laadittu keskustelujen toivelista päivittyi ja auttoi myös valmistautumisessa seuraavaan tapaamiseen. Hyvä valmistautuminen osaltaan ylläpiti hyvää ilmapiiriä ja tuki edelleen osallisuutta ja sitoutti tiimiä tavoitteissaan. Pedagoginen tiimi sai todennäköisesti pientä lisätehoa puhepiirin käytöstä.

Suosittelen puhepiirin käyttöä työmenetelmänä lastentarhanopettajien pedagogisessa tiimissä. Kannattaisin myös säännöllisyyttä menetelmän käytössä. Säännöllisyys luo turvallisuutta ja jatkuvuutta. Jos pedagoginen tapaaminen aloitetaan ja lopetetaan puhepiiriin, varmistetaan sillä hyvää sitoutumista, tuetaan osallisuutta ja ennen kaikkea lisätään yhteisöllisyyttä. Tapaamisesta muodostuu johdonmukainen kokonaisuus. Hyvät kuulemisen rakenteet lisäävät tehokkuutta, kun keskustelu pedagogiikasta lisääntyy ja kaikkien ideat saadaan kattavasti käyttöön ja jakoon.

Yhteisen keskustelun mahdollistaminen avaa tilaisuuden löytää aivan uusia ratkaisuja. Yhteisön jäsenten mukaan ottaminen ja erilaisten voimavarojen hyödyntäminen kannattaa. Ratkaisukeskeinen lähestyminen on erilaisia ideoita salliva. Tuloksena saattaa olla hassulta tuntuja ratkaisuehdotuksia mutta kun ne ovat yhteisön jäsenten omia, niihin sitoudutaan paremmin. (Gellin 2011, 48; Järvinen & Luhtaniemi 2013, 20.)

Puhepiiri tarvitsee fasilitaattorin toimiakseen tarkoituksenmukaisesti. Vastaavassa tapaamisrakenteessa, kuin tutkimuksessa, yksi osallistuja voisi ehkä vuorollaan toimia fasilitaattorina. On tärkeä keskustella osallistujien kanssa ja suunnitella, kuinka fasilitointi olisi hyvä järjestää. Puhepiiri on vapaaehtoisuuteen perustuva menetelmä, siihen ei voi pakottaa ketään. Fasilitaattorina toimimisen tulee perustua myös vapaaehtoisuuteen. Olisi hyvä miettiä myös etukäteen, muuttuuko pedagogisessa tapaamisessa rakenne ja miten, kun päiväkodin johtaja on mukana. (Puhepiiri 2015; Sara-aho, haastattelu 18.8.2015.)

On hyvä muistaa, että menetelmän käyttö vaatii harjoittelua, aivan kuten mikä tahansa uusi toimintatapa. Menetelmän käyttöönotosta ei kuitenkaan kannata tehdä liian hankalaa, sillä puhepiiriin voi aloittaa myös aivan pienin askelin. Tarpeen mukaan ja kokemuksen karttuessa käyttöä voi laajentaa. Eikä haittaa, vaikka osalle menetelmä olisi tuttu jo entuudestaan. Puhepiiri osoittaa kuitenkin nopeasti positiivisia vaikutuksia, sillä kukapa ei haluaisi tulla kohdatuksi arvostetusti ja kunnioitavasti.

7 POHDINTA JA ARVIOINTI

Mielestäni on tärkeä tutkia, millaisia yhteisen keskustelun rakenteita yhteisössä on. Ja etenkin sitä, millaisia foorumeita tulevaisuudessa tarvitaan. Tilannetta tulisi päivittää säännöllisesti, sillä tilanteet muuttuvat. On uskallettava kokeilla uusia menetelmiä ja hylätä vanhoja, silloin kun on sen aika.

Vaikka digiteknologia on saapunut koteihin ja työpaikoille, uskon silti kasvokkain kohtaamisen voimaan. Yhä enemmän työpaikoilla jaetaan informaatiota sähköisesti, pidetään videokokouksia ja välitetään muistioita erilaisissa pilvipalveluissa. Tiedon jakamiseen ja keräämiseen sähköiset välineet ovatkin loistava apu. Mutta kun jokin asia vaatii keskustelua, todellista ajatusten vaihtoa, ei vaihtoehto silloin ole videokokous. Ellei se ole pitkien välimatkojen vuoksi järkevin tai ainut ratkaisu.

Puhepiirin vaikuttavuudesta kannattaisi tehdä tulevaisuudessa jatkotutkimuksia. Esimerkiksi varhaiskasvatuksessa vanhempainillat, lapsiryhmätoiminta ja koko työyhteisön kohtaamiset olisivat mielenkiintoisia aiheita. Menetelmää voisi olla kiinnostavaa tutkia myös eri palvelualueilla, kuten vammaispalvelut, lastensuojelu ja nuorisotyö, opetuspalveluita unohtamatta. Menetelmää voisi itse asiassa käyttää ja myös tutkia kaikkialla, missä ihmiset kohtaavat toisiaan. Puhepiirin käyttö voisi olla mahdollisuus lisätä tasa-arvoista ja kunnioittavaa kohtaamista aina kun on tarve keskustella yhdessä.

Opinnäytetyöprosessin aikana ajatukseni lähti useamman kerran harhailemaan restoratiivisten työmenetelmien erilaisiin mahdollisuuksiin. Välillä oli todella vaikea keskittyä puhepiiriin vain kohdeyhteisössä, pedagogisessa tiimissä. Pohdiskelin mielessäni monia erilaisia tilanteita ja yhteisöjä, joissa halusin päästä testaamaan menetelmää ja sen eri variaatioita. Lopulta olin suunnitelmassani pitämässä puhepiiriä kaikkialla.

Innostuksen vaihetta edelsi vahva kriittisyys. Tutkimus lähti alun perin liikkeelle pohdinnasta, voiko puhepiirillä olla niin sanottu piilo-opetussuunnitelma. Vaikka julkikirjoitettuna tavoitteena on iso lista loistavia asioita, kuten tasa-arvo ja kunnioitus, en uskonut sen olevan koko totuus. Pohdin, esimerkiksi mahdollisuutta, että puhepiirissä ujompi osallistuja ahdistuu. Entä jos tapaamisesta tulee jäykkä, keskustelu tyrehtyy ja luovuus katoaa. Tai tilanne palveleekin vain supliikkeja, nopeita ja muutenkin äänivaltaa käyttäviä osallistujia, joilla on aina vastaus valmiina.

Näiden kahden ulottuvuuden kautta opinnäytetyöprosessi eteni, tosin kriittisyys rapisi teorian tietoon tutustuessani. Kun sain lisää tietoa restoratiivisuudesta ja pääsin havainnoimaan puhepiiriä, en voinut kuin jättää vähitellen epäilyt taakseni. Juuri siksi puhepiiriä ohjaa eli fasilitoi henkilö, joka ymmärtää restoratiivisen ajatuksen menetelmän taustalla. Puhepiiri on kyllä yksinkertainen menetelmä mutta takana on vahva teoria, jota ilman puhepiiri ei olisi muuta kuin puhetta piirissä. Pohdintani muuttui samalla avoimeksi ja uteliaaksi. En oletanut enää mitään vaan hyppäsin kyytiin ja nautin matkasta.

Tein opinnäytetyön yksin mutta puolisoni, ystäväni ja muutamat sukulaiseni toimivat arvokkaina kommentaattoreina ja ajatusteni selvittelijöitä. Opinnäytetyöprosessin aikana minun kanssani oli mahdotonta keskustella ilman, että mukaan tuli restoratiivisuus. Näistä keskusteluista oli tietenkin minulle hyötyä, koska niiden avulla pystyin käsittelemään omaa ymmärrystäni tutkimastani asiasta. Sain paljon apua myös opinnäytetyöryhmältä ja ohjaavalta opettajalta, joka palautti minut maan pinnalle, jos mietin liikaa tai ajauduin umpikujaan.

Opinnäytetyön tekeminen oli monipuolinen matka. Onnistumisia koin restoratiivisuuteen uppoutumisen hetkissä, kun leijailin ihmettelyn ja oivalluksen äärellä. Olin niin innoissani opinnäytetyöni aiheesta, että tunsin vähintäänkin parantavani koko maailman tulevilla tutkimuksellani.

Epätoivoisempia hetkiä olivat ne tunnit, kun tuijotin tietokoneen näyttöä, saamatta yhtään järkevää lausetta aikaiseksi – tarina kuulosti selkeältä mutta se ei siirtynyt ymmärrettävään muodossa luettavaksi materiaaliksi. Vähitellen opinnäytetyö kuitenkin eteni ja lopulta olin valmis luovuttamaan sen käsistäni.

Opinnäytetyöprosessi päättyy mutta restoratiivisuuteen tutustuminen jatkuu. Tulen soveltamaan oppimaani ja hankkimaan lisää tietoa ja kokemusta asiasta. Työssä, tulevissa opinnoissa, kotona ja harrastuksissa kohtaamani ihmiset tulevat eri tavoin mukaan tutkimusmatkaani. Uskon sen hyödyttävän meitä kaikkia, sillä kunnioittava kohtaaminen kantaa.

LÄHTEET

- Bliss, T. 2008. *Mediation and Restoration in Circle Time*. London: Optimus Education.
- Gellin, M. 2011. *Sovittelu koulussa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Gellin, M. 2010. Koulussa sopu sijaa antaa – vertaissovittelun tuloksia. Teoksessa Poikela, E. (toim.) *Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan*. Porvoo: WS Bookwell Oy, 69–89.
- Heikka, J., Hujala, E., Turja, L. & Fonsén, E. 2011. Lapsikohtainen havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus, 54–66.
- Hopkins, B. 2011. *The Restorative Classroom. Using Restorative Approaches to Foster Effective Learning*. London: Optimus Education.
- Hujala, E. & Fonsén, E. 2011. Varhaiskasvatuksen laadunarviointi ja pedagoginen kehittäminen. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus, 312–327.
- Karila, K. 1999. Aineistolähtöinen tutkimus välineenä varhaiskasvatuksen asiantuntijuuden ymmärtämiseen. Teoksessa Ruoppila, I., Hujala, E., Karila, K., Kinos, J., Niiranen, P. & Ojala, M. (toim.) *Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä*. Jyväskylä: ATENA kustannus, 119–130.
- Larsson, L. 2012. *Sovittelun taito*. Helsinki: Basam books Oy.
- MiniVerso. 2015. Viitattu 16.10.2015. <http://www.sovittelu.com/vertaissovittelu/index.php?id=97>
- Mönkkönen, K. & Roos, S. 2010. *Työyhteisötaidot*. Kuopio: UNIpress.
- Pehrman, T. 2011. *Paremmiin puhumalla*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Poikela, E. (toim.) 2010. *Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan*. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Poikela, E. 2010. Oppiminen sovittelun ytimenä – restoratiivisen ohjauksen lähtökohtia. Teoksessa Poikela, E. (toim.) *Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan*. Porvoo: WS Bookwell Oy, 223–243.
- Poikela, E. 2011. Vertaissovittelu kansalais- ja työelämäosaamisen perustana. Teoksessa Gellin, M. *Sovittelu koulussa*. Jyväskylä: PS-kustannus, 8–11.
- Puhepiiri 2015. Viitattu 26.10.2015. http://www.ssf-ffm.com/vertaissovittelu/assets/files/Sovitteluteeman_puhepiiri.pdf

Puusa, A. & Kuittinen, M. 2011. Laadullisen tutkimuksen luotettavuus- ja arviointikysymyksistä. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Vantaa: Hansaprint, 167–180.

Ruoppila, I., Hujala, E., Karila, K., Kinos, J., Niiranen, P. & Ojala, M. (toim.) 1999. Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: ATENA kustannus.

Turja, L. 2011. Varhaispedagogiikan lähtökohdat. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 41–54.

Verso-koulut. 2015. Viitattu 16.10.2015. [http://www.ssf-ffm.com/vertais-
sovittelu/index.php?id=36](http://www.ssf-ffm.com/vertais-
sovittelu/index.php?id=36)

Väisänen, H. 2015. Koulutus. Restoratiivisuutta esimiehille. Koulutusmuistut. Hämeenlinnassa 9.3.2015 ja 10.4.2015. Lasten ja nuorten palvelut.

HAASTATTELUT

Sara-aho, U. 2015. KM, sovittelun ja restoratiivisuuden asiantuntija. Hämeenlinna. Haastattelu 18.8.2015.

KYSELY KÄYTTÄJÄKOKEMUKSISTA

PUHEPIIRI ON OLLUT OSANA PEDAGOGISTA TIIMIÄ NYT 3 KERTAA.
ALLA PIENI ”KÄYTTÄJÄKYSELY” KOKEMUKSISTA. VASTAATHAN SIIHEN, KIITOS.

Millaisia vaikutuksia puhepiirin käytöllä on ollut pedagogiseen tiimiin?

Onko oma osallistumisesi pedagogisessa tiimissä muuttunut? Miten?

KIITOS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA!

Terveisin, Tiina =)